

Különös vágás

„Mi, kommunisták különös vágású emberek vagyunk.” – Így fordították annak idején Sztálin hírhedt mondását, s bár az eredetiben a „vágás” szó nem szerepel, a magyar változatnak éppen ez adott különösen fenyegető árnyalatot. Am egyszer, még a népek atyjának életében, szovjet nőküldöttség érkezett Magyarországra, s vezetőjük Sztálin szavával kezdte a bemutatkozást: „Mi, szovjet asszonyok különös vágású emberek vagyunk.” – Hogy ki mit-e tömi a nevetés az enyhén kétértelmű tolmácsolás hallatán, nem tudom, valószínűleg nem, de én most, negyven évvel ezután, elgondolodom azon, mi lett mára ezekből a „különös vágású” asszonyemberekből – lelkük mélyén őrzik-e még azt a csökkent bizalmatlanságot, mindenben idegen kénköszagot orrontó gyanakvást, azt a „szovjet” erkölcsre támaszkodó felsőbbrendűség-tudatot, amellyel a hatvan-hetvenes években megkeserítették fiatalabb honfitársnőik és mellesleg a Kelet-Európa országaiából érkezett diáklányok, köztük az én évfolyamtársnőim életét.

Az akkor ötven-hatvan éves „szovjet asszonyok” – portásnők, takarítónők, de főiskolai tanárok is (ezt a fajtát képviseli Nyina Andrejeva) – minden alkalmat megragadtak, hogy az ifjúságot (főleg a lányokat) a helyes viselkedés szabályaira oktassák. Minivagy maxiszoknya látványra még azokból a vécénénikből is erkölcsi felháborodást váltott ki, akik amúgy a békésen vizelő férfiak közt tisztogatták az eldugult piszuárkagylókat. Ha valamelyik leányka arra vetemedett, hogy nyilvános helyen (például egy mozi büféjében) cigarettára gyújtson, az épp ott szöszmötölő takarítónőmber odalépett hozzá, és egyszerűen kitépte a szájából a bűzrudacsát. S a leányzó még örülhetett, ha ennyivel megúsza, mert ahogy ezek az asszonyok ordítani tudtak – Visinszkij főügyész tanulhatott volna tőlük! Aztán ott voltak a portásnők! Akárcsak az orosz diákoknak, nekünk is fényképes kollégiumi belépőnk volt, amely csak arra a kollégiumra volt érvényes, amelyben laktunk; külön tortúra volt, ha valakit meg akartunk látogatni a szomszédos épületben. Ezt az igazolványt minden belépéskor fel kellett mutatni – a portásnő már ezerszer látott, az utcán vagy a lépcsőházban leállt velünk beszélgetni, ám amint elfoglalta bizalmi posztját, a dokumentum megsemmisítése nélkül nem engedett tovább. Jaj volt annak, aki a szobájában felelt! Igaz, ezek a cerberusok nem csak a lányokat zaklatták. Velem is megessett, hogy csak egy hirdetőményt megnézni léptem vissza a „határvonalról”, s a jól ismert portásnő rámfordított: – Igazolja magát, fiatalember!

Megdöbbenett és felháborított ez az otrombaság,

amelyet nem csak, de elsősorban az élemedettebb asszonyok részéről tapasztaltam, de akkoriban még a sztálini korszak szellemi továbbélését láttam benne. A brezsnyevi pangás slamposságától ('70-es évek eleje) el is ütött már e háborút repressziókat túlélt mátriárkák szigora; a velem egykorú oroszok is hüledeztek rajta – persze, csak akkor, ha szóba hoztam, amúgy észre se vették, annyira megszokták –, mégis, valahogy hozzátartozott a szovjet életformához, mint boltok előtt kanyargó sorok vagy a Nyevszkijen grasszáló, kölniszagú tengerészisztek.

Ma már másképp látom ezeket a szovjet asszonyokat. *Nemcsak neveltjei, áldozatai is voltak a lenini kísérlet évtizedeinek.* A harmincas években kezdtek serdülni, s egy napon arra ébredtek, hogy a fiút, akivel tegnap randevúztak, ma reggel a szüleivel együtt kitelepítették; pár évvel később a vőlegényjelöltet letartóztatták, táborba vitték; a már gondosabban megválasztott férjet, akitől gyereket szültek s akinek fontos állása volt a „párt”-ban, egy szép napon „leleplezték” és kivégezték, mint a „nép ellenségét”. Aztán jött a háború, elragadta a még megmaradt férfiakat, s boldog lehetett az a nő, aki legalább egy félkarú, féllábú nyomorékot visszkapott.

Hát hogyan gyűlölték volna a fiatal lányokat, akiknek – ha csak nem jön közbe egy újabb háború vagy letartóztatási hullám (ötvenhat, Afganisztán – potomság!) – esélyük van arra, hogy igazi férfiakkal flörtöljenek, udvaroltassanak maguknak; akiknek nem kell az első ajánlkozóhoz férjhez menniük, vagy a párnát rágni hosszú téli éjeken; akik válogathatnak is, ha elég csinosak, s akik... akik köpnek már a szovjet erkölcsre, amit ők védekezésül alakítottak ki maguk köré, összehordva hazug vezércikkekből, diadalittas szónoklatokból, mert különben elviselhetetlen lett volna szerelem nélküli életük kilátástalan nyomora és szűrésége.

Hol vannak most ezek az asszonyok? Sokan meghaltak már, de talán a fiatalok közül is sokan hozzájuk öregedtek... Hogy utáltam őket, hogy visolyogtam tőlük húsz esztendeje! Pedig egy jó szót, egyetlen egyet, ők is megérdemelték volna – legalább tőlem, tőlünk, akik megszállt, de viszonylagos jómódban élő országokba tértünk vissza „részképzésünk” után abból a sivárságból, abból az aranyfestékkel lemozott reménytelenségből, amely dühöngő fúriákká tette őket.

Hát hogyan kérték volna az igazolványunkat?! A pokolban sem lehet csak úgy egyik bugyorból átmenni a másikba.

BAKA ISTVÁN

A CNRS, a francia nemzeti tudományos központ egyik tudománysszervezőjétől vacsoraasztal mellett hallottam, milyen megtiszteltetés ért egy magyar kutatót. A franciák nem kis meglepetésére egy idegen nyerte el két esztendeje a Gif-sur-Yvette-i biológiai intézet igazgatói székére kiírt pályázatot.

Kondoros Ádám nem ismeretlen a DM figyelmű olvasói számára sem: a Szegedi Biológiai Központ 45 éves kutatójának nevével az MTA új levelező tagjai között találkozhattunk. Párizsban munkájáról, ottani tapasztalatairól kérdeztem és arról, abból a látószögből hogyan ítéli meg a hazai tudományos élet helyzetét, kilátásait.

A nitrogénkötéstől a szerződés-kötésig

– Elmondaná, melyik témának köszönheti fiatalon elért tudományos sikereit?

– Az ELTE-n genetikával foglalkozó szakbiológusként végeztem. Szegedre 1971-ben kerültem, amikor odaköltözött az akkor megnyitott biológiai központba az MTA Genetikai Intézete. Kutatásaim középpontjában azóta is a biológiai nitrogénkötés kérdése áll.

– Mit érten ezen a laikus?

– Az élő szervezet számára alapvető szükséglet a biológiai nitrogénkötés folyamata, hiszen a levegőben lévő nitrogéngázt nem tudja fölhasználni. A rhizobiumok, bizonyos talajlakó baktériumok azonban a pillangós virágúakkal képesek olyan együttélést kialakítani, amelynek során lekötik a levegő nitrogénjét, és átadják a

Párizsi napló

10. A magyar tudományról

növénynek, majd az azt elfogyasztó emberek és állatoknak.

– Ha jól értem, ezzel szükségtelenné válna a nitrogénműtrágya adagolása.

– Mivel kevés nitrogén van a talajban, mesterségesen igyekszünk belevinni. A műtrágya előállításában azonban energiaigényes, rontja a környezetet, a vizek minőségét. A megoldás tehát a biológiai út.

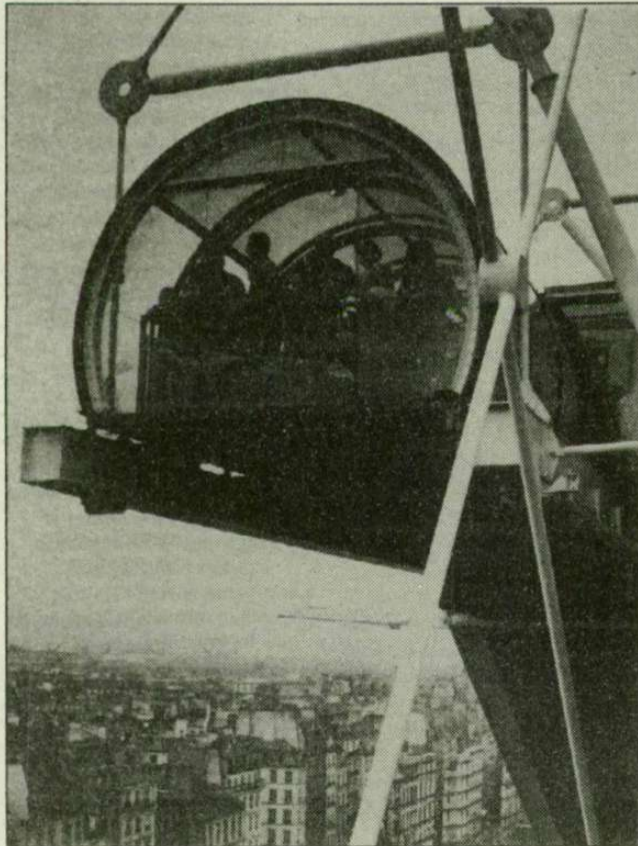
– Hogyan segít ebben a biológus?

– Javítja a meglévő rendszert,

és új nitrogénkötő társulásokat próbál létrehozni, például a már jól bevált lucernatársulás mellett.

– Melyek voltak a kutatási folyamat fő állomásai?

– Amikor a 70-es évek elején elsőként kezdtünk ezzel a témával foglalkozni, sokan szkeptikusmussal kérdezték: érdemes-e. A 80-as évekre divatosá vált a kérdés boncolgatása, s ma már óriási nemzetközi verseny. Tíz esztendeje kapcsolat jött létre a kölni Max Planck Intézet és a biológiai köz-

pont között, a közös munkát én irányítottam Szegedről.

– A kitaró, folyamatos munka, a tudomány nemzetközi vérkeringésében való állandó jelenlét meghozta gyümölcsét egyéni életében is: ennek köszönhetően választották az MTA levelező tagjává, és emiatt került szóba az ön neve a CNRS-nél is.

– Franciaországban, mint Nyugaton általában, minden kutató-intézet munkáját két évenként fölülvizsgálják, négy évente pedig különös alaposággal. Ha két, három alkalommal bebizonyosodik, hogy problémák vannak a teljesítménnyel, a csoportot felszámolják. Így történt ezzel a növény-tudományi intézettel is. Létrejött azonban egy hazai és nemzetközi szakértőkből álló bizottság, amely végül is úgy döntött: teljesen új intézetet kell létrehozni új igazgatóval az élén. Mivel a franciák közt erre alkalmas embert nem találtak, nemzetközi pályázatot írtak ki, s végül mi kötöttük meg a szerződést.

Ha egy intézet eredménytelen

– Gondolom, itt alaposan megnézik, kinek adnak posztokat és kutatási pénzeket. Milyen szempontok a mérvadók?

– Az első, hogy saját területén ki milyen eredményeket, milyen gyakran és hol publikált. De fontos, hogy eredményeit rendszeresen elő is adja, hogy plenáris előadások megtartására kérjék föl. Az igazán jó kutatóknak ismerik a nevét a világban, s gyakran már ez is elég.

CHIKÁN ÁGNES

Szegedi kamarazenekari napok

Ismét két évvel lettünk öregebbek, hogy megértjük, újra ránk köszöntöttek a szegedi kamarazenekari napok, a szegedi városi önkormányzat, a Magyar Köztársasági Művészeti Alapja és a Nemzeti Filharmonia rendezésében. Az elmúlt hét rangos Tisza szállóbeli rendezvénysorozatát a Weiner Kamarazenekar koncertje nyitotta meg, Weninger Richard vezényelével.

ugyanakkor vérbő vitalitást sugárzó volt ez a tolmácsolás. A zenekar fegyelmezett virtuozitással keltette életre a fűga friss, eleven pergését, mámorosan kacagó tavasz hangulatát.

Pompás koncertben gyönyörködöttünk szerdán este is Pál Tamás és a Salieri Kamarazenekar jóvoltából. Az alkalmanként változó társulat játékán nyoma sincs az állandó összeszokottság hiányának. Ami megragadja a hallgatót, éppen az az elementáris, friss muzsikáló kedv, odaadó, lelkes koncentráció, a zenével s a dirigéssel való tökéletes azonosulás s könnyed elegancia. Pál Tamás a legnemesebb erőnyeket csalja ki zenészeiből. Bátran hagyja őket játszani, s így magasrendű partneri viszony alakul ki a karmester s a zenekar között.

Haydn ritkán hallható *Sturm und Drang* korszakából való művével, a g-moll szimfóniával (No 39.) indították szép műsorukat. Az első pillanatban magával ragad a szuggesztív, beszédes szünetekkel szabdalalt főtéma. Kevesen tudnak ilyen tartalmas szüneteket teremteni, ami a zenének legalább oly fontos része, mint a hangzó. Izgatott, dinamikus hangulat parázslék, hogy aztán ezt a feszültséget annál hatásosabban oldja a második tétel helyke, bájos bókólása, kacér szökdelése. A harmadik s a negyedik tétel előadását is a jó tempóvételek, természetesen áradó muzsikálás s friss virtuozitás jellemezte.

Az est ősbemutatója ezúttal Vajda János tollából származott; A tolvaj karvaly nyitány. Szonáta formába fegyelmezett, jó tréfa volt ez a mű, szellemes feleselése,

párbeszéde az egyes zenekari szekcióknak, illetve hangszereknek. Gusztusos harsnászólók, légiessen röppenő fuvola-beszéd, tisztán játszó fuvósok. Író-nikus kancsingás, fanyar, friss humor, eleven ritmusú csevely, a zenekar előadásában könnyedén, frappánsan odadobva.

És még ezután is tudtak fokozni. *Sosztakovics* I. szimfóniájának remek előadása a korona volt ezen az estén. A komponista egészen fiatalon, 1925-ben, 19 évesen, diplomamunkaként írta eme igényes művét, tanulmányai befejezésekor. Bármennyire is úgy tartják a zene-tudósok, hogy a húszas években írt kompozícióiban Hindemith, Mahler és Berg hatása érződik, az erőteljes egyéni tehetség átsüt minden hangján. Remek kompozíciós technika, színes hangszerezés, gazdag fantázia, biztos formálókészség mind-mind együttvan. Az I. tételben a zenekar pompás összejátékának köszönhetően élettel teli világ tárul elénk. A II. tétel kitűnő atmoszférájába pazar eleganciával simul a zenekar biztos virtuozitása. Meglepo hatás a zongora és az ütőhangszerek egyéni társítása. A III. tétel szépséges líra, s végül a záró tétel dinamizmusa magasstos régiókba emelkedvén teljesedik ki.

Az összjáték foglatában fényes ékszerként csillogtak a kitűnő szólók, így a hajlékony primhegedű, de ugyanígy említethetném a csellón, valamint a fa- és rézfűvös hangszereken oly szépen muzsikáló zenészeket. A szegedi konzervatóriumból sok, már végzett, vagy még most tanuló fiatal is tagja az együttesnek, bizonyítvány ezzel, hogy a zenekari utánpótlást igen kvalitatosan végzik az intézményben. Pál Tamás keze alatt valamennyien a legjobb formájukat hozták.

BERÉNYI BOGÁTA

A Kincskereső decemberi száma

A decemberi számnak már a külseje is ünnepi hangulatot áraszt. A címlapon Raffaello Esterházy Madonnáját csodálhatjuk meg, a hátsó borítón pedig két színes karácsonyi üdvözlőlapot találunk – ezeket kivághatjuk a lapból és elküldhetjük barátainknak. *Bella István* Érdi Betlehem című versével nyit a folyóirat, második helyen Fekete István hangulatos novelláját (Betlehem) közli. A NEVETŐ IRODALOM-ÓRA-ban *Karinthy Frigyes* humoreszkjén (Kísérletezem) derülhetünk, s aki nem éri be annyi vidámsággal, lapozza fel *Kun Erzsébet* vicccválogatását, illetve *B. Lansky* Murphy-törvényeit, amelyek ezúttal a „Murphy szülőket” veszik célba. Mulatságos és a téli öröme kedvelőinek figyelmébe ajánlható *G. Szabó Judit* Hohóóóó! című írása, s egy téli sport – a korcsolyázás – áldozata az AZ ÚGY VOLT... – *Janikovszky Éva-Réber László* – kamaszhőse is. A görkorcsolyával végzett edzés bokaficamhoz és egy zajos beteglátogatáshoz vezetett, mégis megérte, mert a következő napokra már csak egy – a szebbik nemhez tartozó – látogató maradt... A szám versrovatát is a tél határozza meg – *József Attila*, *Kovács András Ferenc* versei, bár egy orosz költő, *Arszenij Tankovszkij* költeménye (Tevec) a forró sivatagi tájakat idézi elénk. *Kányádi Sándor* egy rímre épülő verses meséje, Az elveszett követ, valamint *Tell Emil* és *Mészely József* versei teszik teljessé a lírai válogatást. Folytatódik *Simai Mihály* regénye (Nagykopé Haspók fantasztikus kalandjai), melynek nyolcadik fejezetében a repülő puli valóságos macskanyáját csodít össze Wirtigli szomszéd diófájára. A VILÁGVÉGE AZ ÚJVILÁGBAN sorozat újabb részében az inka belharckokról olvashatunk – ezek eredménye is volt, hogy az indiai birodalom olyan könnyen a spanyolok uralma alá került. Nem hiányzik a NEVETŐ RAJZÓRA, a lelki problémákkal foglalkozó levelezési rovat (SZÍVHANGOK) és az ÍGY IRUNK MI sem, amelyben a Kincskereső-táborban keletkezett gyerekerseket olvashatjuk. A Kincskereső decemberi számát *Csala Károly*, *Gyulai Líviusz*, *Kass János*, *Papp György*, *Sajdik Ferenc*, *Szecsárdy Ildikó* és *Szycsznian Wanda* illusztrálta.

BAKA

Két éve ilyentájt...

...ebrudalták ki a színházból Gregor József tért vissza erre egész oldalas interjújában. Eltelt két év. Idén az operatársulat művészeti vezetője mondott le novemberben. Gregor fő érve az volt, hogy a színház irányítása dilettáns, és olyan légkör alakult ki, amelyben nem lehet normálisan dolgozni. Ezért lemondott. Az évad közepén.

M. T.